

پيشگوٽن:

هر كه سڄ ب شيوهه كئ هونهرى / نيكار،
ژهنين، ستران، پهيكه رتاشى، نفيسين... / ب
رسته يه كئ يان دهسته واژه يه كئ دهريپين ژ
ههستين خو يان بارهك مروښينى كر، نهو كه سه
توښى داهينانئ د وي دا ههيه، توښى بو وهرايئ
پيدښى ب ناخهكا ب پيت و چاښدان و سهقايله
گونجاي ههيه، هر وهسا داهينانئ ژي پيدښى ب
پويتهدان و چاښديريئ بو گه شهكرنئ، و بههره
پيدښى ب حوليكرنئ ههيه، ههكه دئ د جهـ
دا مينيت تاكو خراب دبیت و درزيت، وهسا ب
زكامى مروښ د بههره مهندين، لي بههره مهندين
دبیت د ژينگه ههكا نهگونجاي دا بيت، نهگه ر
نهو شفا نهك فهدهر يا گوندييهك بهلنگاز و
ژبيركرى د ژينگه ههكا هزر گرتى دا بيت، ل وي
دهمئ ههكو نيشانين داهينان و بههره مهنديئ
ل جهم پهدابوون، ب باشتين كاودان ب
ديناتى يان هنگاښتنا نهجنان دهيتته نياسين،
چنكو نهوي تشتهك نامو و نهكه هئ نينايه،
لهورا هر كارهك نامو د جفاكهك پاشفهماي
دا دبیته ژ كارين گاوري، سيهر بهندي، مولحدى،
زهنديقى... (بههايئ رهنگان و كارتيكونا وان ل
سهر ههستين مروښى دبیته نهگهريئ چيكرنا وي
وينه يئ ههستدار نهوي ماکا هزرئ ژي چيدبیت)
(۱). سپين فريشتايى، رهنگئ پاكي و پاكيڙايئ
يه، (ئيزدينه جل سپينه بههشتينه) جلكين

هايدان د ناقبهرا ويژه و هونهريدا

موحسن عهبدلرهمان
(دهوك)

زەرەدەشتىيان و ھەجيان سىپىنە، بەروفاژى رەنگى رەش رەنگى ھەرە تارىيە و نىشانان تارىيا تمام و نەمانا دىتنى يە، ئەو ھىمايا خەم و ترسى، نەبوون و نەمانى يە، ب رەشبينىي ۋە ھاتىيە گرېدان و قەل ژبەر رەشىي ھىمايي رەشبينىي و ئىبلىسىيە، ھەرەسا كولا رەش ب (تاعوون) ھاتىيە نىاسين.

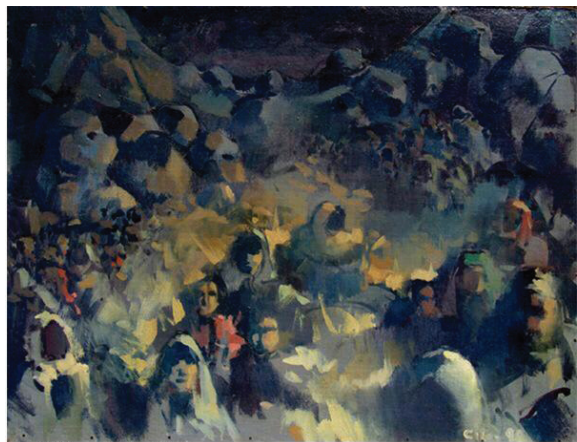
دەرازينك:

ھىز و مەودايى وئ دەفەرا ھەفپشكا د ناڧبەرا وئزە و ھۆنەرى دا ۋەدگەپىت بۆ رادەيا پئىدڧىبوون، و ھىزا پەيوەندى و مفا وەرگرتنا ھەر ژانرەكى ژىي دى يە، كو د ئەنجام دا وەكەڧىيا ئەرك و رۆلى ژانرېن وئزەيى و جۆرېن ھۆنەرى د پەياما مروفانە و ھۆندر سرۆشتى د ناڧبەرا وان دا / ژىكۆەرگرتن/ دياردبىت، چنكو ھەردو ژگوتار و پەيامېن داھىنانى يېن بۆ مروفى، ب ئارمانجا ۋە ژاندىن و گەشەكرنا مروفبوونى پىكدەيىن، يەك ب قەلەمى يەك ب رەنەك/ فلچە/ ى دەرېپىنى دكەت، د ۋى دەفەرا ھەفپشك دا زمانەكى نىمچە ھەفپشك و تىكەل ھەيە، وەكو دەستەواژەيىن/ دەريا ھىمايان، موزىكا رەنگان، سەلىقەيا نەخشان، سەمايا پەيقان، خوەزايان شىوہيان، دەنگىن

تابلۆيان، كورراتيا دەرېپىنى، بياڧى دەقى، رەھەندىن ھەفدژ و ھەڧواتا، دوپراتيىن دىتى... / ئەف وەكەڧىيە ژ ھۆنەرىن موزىك، نىگار، پەيكەرتاشى، نەخشەسازى.. دگەل ژانرېن وئزەيى ژ شعر، چىرۆك، ئەفسانە، داستان، شانق ل دەفەرا ھەفپشك ھەف ھەمبىزدكەن، لەورا» شعر چاوابىت، نىگار ژى وەسا دبىت، ئانكو تابلۆ ھەلبەستەكا بى پەيقە» (۲). ب رىكا پەيوەندىيا نڧىسەرى ب ھۆنەرى شىوہكارىن، پتر ھزر و كەساتىيا نڧىسەرى رۆھن دبىت و پتر رۆناھىي بەردەت سەر نڧىسىنا وى، ئانكو چەند نڧىسەر شارەزاي ھۆنەران بىت، بەرھەمى وى كوير و راستگوتربىت، ھندى پەيوەندىيا وئزەيە ب سەما و موزىكى ئەو گرېيا پىكڧەگرېدانى يە د ناڧبەرا وئزە و ھۆنەرىن وئەدار دا» ب سەدان شاعر و ھۆنەرمەندان كارتىكرن و كارلېكرن لىكگوارتىنە، شاعرى ھايدان ژ تابلۆ، وئە، نىگار، پەيكەر. وەرگرتىنە و ئەو ھايدان د ھەلبەستەكى دا تۆماركرىيە، دىسان نىگاركىشى، وئەگرى، باشنڧىسى، تەلارسازى.. ھايدان ژ شاعرىكى وەرگرتىنە، ئەفە چىرۆكا لىكگوارتنە ھۆنەرانە ئەوا بۆ سى ھزار سالان ۋەدگەپىت» (۳). ئانكو پەيوەندى و دەفەرەك ھەفپشك د ناڧبەرا وئزە و نىگاركىشىي دا ھەيە، موزىكزەنى ئەلمانى ھاوزەر: (ھەوہ لايەنى دۆزەھى نەيى جوانكارى ژ رويدانا - ۱۱ - سىپتەمبەرى دىت)!

ھۆنەرمەند:

ھۆنەرمەند بىنەمايى كارى ھۆنەرىيە، كارى ھۆنەرى ژى بىنەمايى ھۆنەرمەندىيە، ھۆنەرمەند و ھۆنەر تاممكەرىن ھەڧن و ب كارتىكرن و كارلېكرنا يەكتر تىشتى سىيى

په یاد بیت، کو پیشی هردوویانه و هردوو نافی خو ژئی و دردگرن نه وژی کاری هونه ریبه!

ب هزا من هر که سئ ب رسته کئ، هزره کئ، نیگاره کی، سترانه کئ/ ژه نینه کئ، نفیسینه کئ ...، دهرپینئ ژه ستین خو یان کاودانه ک مروفتینی ب شیوه یه ک هونه ری بکته، نه و که سه که توفه کئ داهینانئ د ناخی دا یه، و بو که شه کرنئ توفی پیدفی ب ناخه ک پیت و چاقدان و سه قایه ک گونجای هیه، هر وه سا داهینان پیدفی ب گرنکی پیدانی یه بو که شه کرنئ و به ره پیدفی ب حولیکرنئ یه، نه گره نه دئ نه و توف د جهئ خو دا رزیت، مروفت زئی وه سا ب زکامی د به ره مه نندن، لی دبیت به ره مه نند د ژینگه هک نه گونجای دا شقان یان گاغانه کئ ژبیرکری د جفاکه کئ هزر گرتی دا بیت، کول ده مئ په یاد بوونا نیشانی بلیمه تی و داهینه ریئ ب دین بوون و سه رداچوون و هنگاقتنی دهیته تاوانبارکرن، چنکو تشته ک ده رفه ی نه ریتین جفاکی ئیناینه، و نها باشتین ژینگه روژه لاتا نافه راسته نه واه شه یئ نه که ت و پیشنه که فتنئ ره تدکه ت، نه و ل ژیر سها شان سه رکردایه تیئن عه قل خیفی/ غیبی/ و هزر به ده وی و هوزه کی، نه و ب باشتین کاودان دا تیدا هیشتا سه روک خوژان / مؤلهه / نه وه یئ هر تشتی دده ت و دستینیت ژ نانی تا گیانی! هره وه کو سته مکاری کوتی: نه زه مبه لا خودئ مه ل سه ر رزقئ به نیئن وی! یان گنده لی وئ: نه ورو کیفه بچی؛ هره، باچا ته هر دئ فه که پیته ده ستئ من! نه فه ب شانازی د گوتاران دا دهیته گوتن، لی نه و نه نیشانا هیز و مه زنی و ده سته لاتتیه هندی دهرپین ژ سته مکاریا تاکئ خوژان! مخابن نها ژئ د که رتی په روه رده و فیترکرنئ دا، کو هزرده کم په روه رده هه ما یا

ژنده یه و فیترکرن یا لهنگ و شلکیه، چنکو وانه یئن هونه ر، سه روود و هره زش ل شوینا وانه یئن داهینان و فه دیتنا شیان و به ره یئن خویندکاران بن، بووینه وانه یئن بیهنقه دانا ماموستایان یان ته مامکه ریئن وانه یئن بابته فه مای و تمامنه کری!

«دبیت بو تیگه هشتنا مروفتی؛ ژبلی د هوندری یا هونه ری دا چ ریگ نه بن» ویزه شان (نادین گوردیمیر) ب زانابوون یان ژنه ناگه د فی رسته یئ دا خوره سکا پتیریا مروفتان تیدا د هه فپشک دگه مینیت، نه وژی ماییتیکرنه د ناشکراکرا نه نیتینیان دا.

که له ک ریگ هه نه کو مروفت پی دهرپینئ ژ ناخی خو بکته، چنکو مروفت بو نه وهره که هزا دهرپینئ ژه ستین خو هیه، چ ب گوتن، خامه، رنه ک، و جاران شعره کئ دبیزیت یان ناوازه کی ل سه ر ژه نه کی / وتر/ دژنه نیت، شیوازی دهرپینا مروفتان ژه ستین خو ژیکجودانه، نه فه جوداهیه فه دگه پیت بو که له ک هؤکاران وه کو شیان و چه زین که سی، پاشخانه یا جفاکی، دینی، کلتوری و ره وشه نبیری د ناقبه را خه لکی دا (۴).

نیگار و ویزه:

نه فه د که له کی خواندنیئن گریدای تابلویا جیوکاندا/ مونالیزا/ وه ک نمونه دیار دبیت، کو هژماره کا هه لبه ستان فه پرتنه، له ورا دئ چنه د نمونه یه کا بهرچا فکه ین:

۱- مونالیزا - ئیدوارد دودن (۵) هوزانفانی ئیرله ندی ۱۸۴۳ - ۱۹۱۳.

۲- ژن - برونو ستیفان شیرر (۶) هوزانفانی ئه لمانی ۱۹۰۷ - ۱۹۸۱.

۳- جیوکاندا - توماس مکجرفی هره وه سا که له ک هوزانفانیئ دی هایدان

ژ وینه و تابلویان وەرگرتینه، چنکو «چاف» دشتیت هوپتر ژ گوهی تشتان ژ هه فجدوا و خویابکته؛ و تیشکا رونا هیئ ژ پیللا دهنگی زویتر دگه هیت، له ورا کارتیکرنا رهنگی ل سهر مروئی پتره، و پتر مروئ دشتیت هه لچوونا جوانگه ری و نه یسته تیکی ((فهلسه فه یا جوانیئ)) (۷) د وینه یان دا « وهکو بیت برشبیل) نه وی دیوانه ک تمام ژ هایدانا تابلویئ جودا وەرگرتی و ب نائف / وینه و نه / ل ۱۹۶۸ ئ نفیسی.

ههروهسا هوزانغان (برستیل) ژ هایدانا تابلویا / زورافه یا سوئی / یا سلفادور دالی، و هوزانغانئ نه لمانی (پیتهر یوکوسترا) (۸) ژ تابلویا / چهند کس و سه یه ک ل بهر تائف / یا هونه رهنه ندئ ئیسپانی (خوان میرو) هایدان وەرگرتی، دیسان تابلویا / زه فییا گهنمی دگه ل قه لان / یا (فان کوخی) کو داوی نیگارئ شان کوخی بوو؛ بهری خو بکوژیت، نه و تافیه کا ده قین شعریئن مه زنه هوزانغان ئی شه پژیئ. ههروهسا و ب هه مان تهرز روماننا / کودئ دافنشی / یا نفیسه ر (داون براون)، کو تابلویئ (مونالیزایی) رولئ نافهندی و گرنگ تیدا هه یه، چنکو نه و تابلو کلیلا سه ره کی و ئیکانه یه بو / نه ئینییا جامه یا پیروژ / ب هه مان شیوه تابلویا / شیفا دووماهیئ / یا عیسای و شاگردین وی، نه و ب نه ئینی و هیمایان داگرتی، د فی تابلوی دا دا کوکی ل سهر په یوه ندیه کا رهدار د نافه را ویزه و هونه ری دا کرییه. یان (پرا میرابو) ل پاریس کو نائف وی د چهند هه لبه ستین (نابولینیر) (۹) دا هاتیه، دیاره هوزانغانی ژی وهکو نیگارکیشی نه ریته ک هه یه، نه وژی بیدارکرنا بیرونینا هه ر جهه کی لئ نیشه چی یان تیرا ده ریا زبووی هه یه، ب تاییه ت جهئ زاروکی نیئ و نه فینا ئیکئ (گوتنه

کهوی کیش جه خوشتره، گوت نه و جهئ لئ بوویمه تیشک).

هه زئی چیرۆکنفیس و ستار عه لئی نیگارکیش:

که ره ستئ سه ره کیئ وهکو وینه د تابلویئ هونه رهنه ندئ کورد (ستار عه لی) دا ده ئته دیتن، که ئرن! وهسا دیاره خه ری بی بو که ئرین گوندئ خو یئ زاروکی نی لئ بوراندی دکته، یان پیکهاته یئ سه ره کیئ سروشتئ وه لاتئ وی، هاندایه کو که ئران بکه ته هیئینی نیگارین خو. نه وی خه ری بیا پزدان و ژینگه ها یه کی ب شیوه یه کی هونه ری د تابلویان دا ده رپین ژئ کرییه، نه وی فیایه ئی په رو شیئ سوفیانه ب هیما و ناماژه و نیشانان ده رپیت، ب نیگارکرنا که ئر و شکه فتان ناماژه ب سروشتئ تاییه تی گوندئ خو (ژیوه پیرامیس) دایه، کونه ل بنارئ یه، نه و د گه لیه کی دایه، د هه مبیزا چیا یئ مه تینی دا، گوندئ مینا پژیئ د گهرم و ئیمنه پزدانا دایک دایه، له ورا هه ر پارچه یه ک ژ گوندی دبیته پارچه یه که ژ هه مییا چیا یی، ل شوینا فه گپرانا بهیت و نه فسانه یئ دلداریا سوفیان نه وین ل بهر کوچکان / ده اتنه فه گپران، ستران و لافزه یئ نه فینداران ل شه فه پوکین ستاری هیرانئ .. ب رهنه ک و رهنگان تراژیدیئ ملله تی خو مینا زفرۆکا ئائف نیگارکینه و که ئر وهکو نازرینه ر بو راکیشانا چائف بینه ری به ره ف کویراتیئ. نانکو ژ که ئری به ره ف که ئری، هه چکو دبیزیت کو مروئی کورد و چیا هیز و زه یا خو ژیکوه ردگرن! فیان و خوراگرییا مروئی کورد ژ ره فییا که ئران! دبیت شکه فت په ناگه و پزدانا یه که م بیت بو مروئی ده ستپیکئ، لئ نه و په ناگه هئ گهرم و ئیمن دیاره بو هونه رهنه ندی و ملله تی وی هیئ

قوناخا دهستپيكي دهريازنه بوويه! چاوا د وي
سهرمي دا مروفي خو ژ دهه به و هوفان و هسا
ل في سهردهمي هيش كورد ب شهكفتان خو
ژ هوفين مروف دپاريزن!

ئوي ب ئيخستنا زومي ل سهر كه قران
ستايهك تاييهت و ناوازه بو خو هلبزاردييه،
دهمي گوزيا زهره بينا چافي ددهته ديمين
كه فرين، وهكو دهريپين ژ هلكرتنا هيغي و
هين، خه م و رهقاتي...، د وينه يي رهش و
سپين / كوبانئ / دا، هلاتگه ريانه بينه ري
فهدگه رينيت هه فركي هه رده مييا ئاهورا و
ئه هريمه ني، ژيواري جوتكارئ چيا و تالانچيپن
بيابانئ، سپي هيزا پيت و به خشيني و رهش
سهرگه رميا ب سهرداگرتني!

د تابلويي ئه نفال دا ديمين كه فرين د باف
و پيتي و په تخينه، چاف ب ئاخيفه د شور،
كيان ب ئه سماني فه د هه لايستي و دل ب
كه رووييان فه د گفاشتي، قيزيپن دهروونين
شكه ستي د هنافان دا خه ندقي، ئه و ديمه ن
نه تنئ درويكرنا خوشباوه ري و برايينييا يهك
لايه ن بوو، بهلكو فرهكرنا كه لشته يا /
گاوري و ئيبيليسكرنئ / د بيرانكا كوردي دا بوو!
لئ تابلويي شنگال بيرانينه بو هلكيشان و
بلندبوونئ، ئه و فشارئ ل بيرانكئ دكه ت، كو
نابيت چيائي شنگالي يئ هزار ساله شنگيا
خو پاراستي، ب كرته رهشي بهيته داپوشين،
ئه و بانگي هشاركرنا ئاگه هي / چاره نقيس / د
نه هشي مروفي كورد دا هه لدتريت، كو نارمانج
كرتكرنا جواني يه، و شنگال ب هه مي هيما
و نيشان و ئاماژه يين خو فه يا پيروزه، و
ميياتي سهر پيژبوونا نه نيينانه، ئه و دا يكا
پيروزه يا هه ر به رسينگي موغلاجيپن به ريئ
گرتي، ئه وين ژن كرينه نارمانج چنكو ئه و
ژيان و بيرانك و كه نجينه يا ئيزدبوونئ يه، و

ئيزدبوون ئه و كوردبوونه يا ل سهر هه لاندن و
بوهرژاندني ئه سته م، ئه و ب زمان و ئول يه كن
و يهك و دابه شيئ به گه م ناكه ن.

ئهزي چيروكنفيس و ستاري هونه رمه نده:

يه كه م به شداريا من د گوفارا / په يف / ژماره
(۱۱) دا، ب كورته چيروكا / گوفه ندا شازادئ /
بوو، ئه و ا هيدان و هزرا وي چيروكي من ژ
تابلويه كا نيگاركيش ستاري وه گرتي، ده مي
ريقه به ري تله فزيونا / گه لي كوردستان / ل
سالا ۱۹۹۴ ئ. و ريككه فت كو ئه و يه كه م چيروك
بيت د كومه ليا كورته چيروكيپن / پيتي بوونا
رهنگان / دا، ئه و ب سوپاسيفه ده زگه هي /
هافي بوون / ل به رليني چاپكري، ديسان كورته
چيروكا / پيتي بوونا رهنگان / ب خو ده قه كه
هايدانا وي هه ر گرئداي (ستاري يه، ئه و زي
ده مي من سهره دانا وي كرى، كو هينگي مالا
وي ل جه كي بلندي تاخي / شيفه شوركي /
بوو، خانويه كي كه فن ژ دو ئوده يين شه گرتي،
د حه وشه كا فه كرى يا جوته كي هزيرين مه زن
ل لايه كي سي به ردكر، ل ژير وان هزيران ستاند
دانابوو، خانوي روژه لاتي يئ كه فن و به لگين
هزيرا ئه وين به ره ف زه ربوي و وه ريانئ، فشارا
كاودانين زين و ژيارا سه خت، هه مي پيگفه
بوونه تابلويه كي زيندني پيتي و باف، بوونه
هيقيپن في چيروكي.

ويژه و هونه ر:

فه گيران د شعري دا گه لهك جودانينه ژ
بكارئينانا كه ره سته يين هونه ري، چ هايدانا
وينه كرن يان بكارئينانا رهنگان ب هه مي
هيما و ئاماژه يين ده لگرن، ئانكو شيانا
هونه رمه ندي ل سهر ده ريپيني ب گوتني
هه قته ري به دگه ل رهنگرنئ، ئه گه ر ئامراز

درست هاتنه بکارئینان.

گرنگیا بکارئینانا رهنگی ب گوتن د شعرئ دا، نهکیمتره ژ بکارئینانا وی د تابلوی دا، نقیسه و هونه‌رمه‌ند بژاقئ دکهن ب باشتترین شیوه په‌یامئ بگه‌ینن وه‌رگری، ژ یا بوری دیاردبیت کو کارتیکرن و کارلیکرن مه‌زن د ناقبه‌را ویزه و هونه‌ری دا هه‌یه. ل قیره په‌یوه‌ندییا موکوم د ناقبه‌را نقیسه‌ر و هونه‌رمه‌ندی دا ب روهنی دیاردبیت، کو د به‌ره‌م و شیوازی وان یئ هزی و داهینانا پیشه‌کار دا ره‌نگفه‌دهت. دهق چند راستگوتر و ده‌رپین کویرتر و هه‌ستداتربیت، ئه و پیقه‌ری سهرکه‌فتنا ئافرینه‌رییه، شاعر و هونه‌رمه‌ندان کارتیکرن و کارلیکرن لی‌کگوهارتییه، ده‌مئ شاعران هایدان ژ وینه، نیگار، په‌یکه‌ر، میل، ته‌لارسازی، گولدان... وه‌رگرتین و د ده‌قئ شعرئ دا بکارئینان، هه‌روه‌سا نیگارکیش، وینه‌گر، نه‌خشه‌ساز، باشنقیس... ژ هه‌لبه‌ستین شاعران هایدان وه‌رگرتییه، وه‌کو وینه‌یین/ شه‌ره‌فنامه/ یان نیگارین ل دیران د چه‌رخئ رینسانسی دا..، په‌یکه‌رین خوداوه‌ندان ل هندستانئ .. ئه و نیگار و په‌یکه‌ر به‌رجه‌سته‌کرنا ئه‌فسانه، داستان و په‌یثین شاعرانه، ئه‌وین د ئاشوپا خو دا هزرکرین و ب کیش و سه‌روا دارشتین، هه‌روه‌سا مؤزیک و ئوپیرایین ناقدار.. ئه‌ف په‌یوه‌ندییه بو پتری سئ هزار سالان فه‌دگه‌ریت (۱۰)

هاندهرئ بنه‌ره‌تی بو پیکه‌ته‌یی هزی د بنه‌مایئ هونه‌ری د تابلوی دا، ئه‌و د نیگارکرنئ دا متمانه‌یی ل سهر ئا‌فاکرنا هزی دکه‌ت، دبینن هه‌فگرئکا / سیاق/ نافه‌رؤکی ژ هیما و ئاماژه‌یان پره، ئه‌ف دارشتن نه‌ره‌فینه‌که ژ چا‌فدی‌ره‌کی یان سه‌پاندنه، به‌لکو ده‌قی ره‌نگین دکه‌ت و بیافه‌کی به‌رفره‌هی هزی و داهینانئ

ده‌ته‌ئ، چوونا د ناف جیهانا تابلویان دا دخوازیته خواندنا هویرییان، له‌ورا دبینن گه‌له‌ک تابلویان هزی و هایدان ژ ده‌قه‌کی ئه‌ده‌بی وه‌رگرتییه، و د چه‌رخئ نوی دا چیرؤک و رومانئ د به‌ره‌مه‌ینانا هونه‌ری دا رولئ سه‌ره‌کی گپرا.

ده‌همه‌ن و په‌راویز:

- (۱) فلسفه‌یا جوانیئ، غه‌یاسه‌دین نه‌قشبه‌ندی، ۲۰۲۱، لپ ۳۵۵.
- (۲) هوراتیوس (۶۵ - ۸ پ.ز)، هوزانفانه‌کی سترانکی و ره‌خنه‌گره‌کی رومانی بو.
- (۳) د. عبد‌الغفار مكاوى - قصيدة و صورة - عالم المعرفة، عدد (۱۱۹) - ۱۹۸۷.
- (۴) علیاء کنعان، الجزيرة نت، میدان، ۲۰۱۸/۹/۹.
- (۵) هوزانفانئ ئیرله‌ندی ۱۸۴۳ - ۱۹۱۳.
- (۶) هوزانفانئ ئه‌لمانی ۱۹۰۷ - ۱۹۸۱.
- (۷) فلسفه‌یا جوانیئ، غه‌یاسه‌دین نه‌قشبه‌ندی، ۲۰۲۱، بپ ۳۵۵.
- (۸) یوهان پیته‌ر ئیکرمان ۱۷۹۲ - ۱۸۵۴.
- (۹) شاعر، شانوقان، چیرؤکنقیس و ره‌خنه‌گری هونه‌ریئ فرهنسی ۱۸۸۰ - ۱۹۱۸.
- (۱۰) عبد‌الغفار مكاوى، قصيدة و صورة - مجلة عالم المعرفة، عدد ۱۱۹ - ۱۹۸۷.

ژیده‌ر:

- ۱- صلاح بیصار، کتابه‌ بالالوان، مجلة الهلال (عدد خاص: عش الف عام)، ديسمبر ۲۰۰۵.
- ۲- سمیر غریب، فی تاریخ الفنون التشكيلية، دار الشروق، ص ۶۶.
- ۳- رینیه ویلیک و ئوستن وارن، نظرية الادب، ت: محي الدين صبحي. مراجعة د. حسام الخطيب، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، ط ۲، بیروت، ۱۹۸۱، ص ۱۳۳.
- ۴- چهند مالپه‌رین ئینته‌رنیته‌ئ.